

Intervju

Bogomila Kravos Tržaška raziskovalka se je poglobila v preteklost Svetega Ivana in tamkajšnjega Narodnega doma. Novo dvojezično publikacijo *Dom*, ki sta jo izdala Zadruga Primorski dnevnik in Qudulibri, bodo predstavili jutri

»Vse so gradili sami, s svojimi sredstvi in globoko vero v razvoj skupnosti«

Bogomila Kravos Po izobrazbi slavistka in teatrologinja, je avtorica številnih knjig FOTODAMJ@N

Poljanka Dolhar

TRST K boljšemu poznavanju tržaške stvarnosti in zlasti slovenske vraščenosti vanjo, bo odslej prispevala še ena knjiga Bogomile Kravos. Tržaška slavistka in teatrologinja se je namreč ponovno poglobila v raziskovanje Svetega Ivana v Trstu ter svoje delo med lanskim poletjem objavljala na straneh Primorskega dnevnika. Raziskavo je sedaj predelala za knjižno objavo, ob tem pa poskrbela tudi za italijansko verzijo, ki ni preprost prevod, saj je upoštevala ciljnega bralca – Italijana, ki o zgodovini tržaških Slovencev bolj malo ve. Nastala je knjiga *Dom*, ki nosi v slovenščini podnaslov »sprejema in povezuje, zato so gradili narodne domove«, v italijanščini pa »la nascita di una comunità« (rojstvo neke skupnosti).

Knjigo, ki prihaja med bralce dve leti po avtobiografskem romanu *Moj Trst* (Slovenska matica, 2023), bodo jutri ob 18. uri predstavili na Stadionu 1. maj (Vrdelska cesta 7) v sodelovanju z domačim društvom Slavko Škamperle. Izdali sta jo Zadruga Primorski dnevnik, ki je želela tudi s to publikacijo obeležiti 80-letnico našega dnevnika, in založba Qudulibri. Člani zadruge jo bodo prejeli brezplačno.

Dom
sprejema in povezuje, zato
so gradili narodne domove –
la nascita di una comunità
Bogomila Kravos

Esejistika, 208 strani
Zadruga Primorski dnevnik,
Qudulibri, 2025

Zakaj ste čutili potrebo po novi knjigi o Svetem Ivanu in njegovem Narodnem domu?

Avtor črpa iz znanja in odnosa do predmeta opazovanja. Nisem Svetoivančanka s poreklom, sem pa bila od malega vključena v delovanje kulturnega društva Slavko Škamperle, ki se je leta 1945 ustanovilo v svetoivanskem Narodnem domu. V petdesetih letih in vse do 70-ih let prejšnjega stoletja so bile v večernih urah tam kinopredstave: pozimi v dvorani, poleti pa na obsežnem vrtu Narodnega doma. Ko smo si ob obisku predsednice Republike Slovenije Nataše Pirc Musar in predstavnikov tukajšnje oblasti oktobra 2023 ogledali čudno zasnovo prostorov in se ob posaditvi lipe zazrli po vrtu, me je obšlo strašno nelagodje.

Zakaj nelagodje?

V predelani stavbi je nekaj pretočnih prostorov, minimalno število sob – uradov na podstrešju. Zdi se mi, da ni služnostnih prostorov, kaj vem, za hiter sestanek, za spravlanje stolov, pripomočkov in odrabljene opreme, tudi ne gostinskega kotička, kjer bi se lahko ob kavi pogovorili, in ni objavljenih dveh sob za svetoivanska društva. Zunaj pa je zmanjkalo polovica vrta.

Zanimivo, ne? Športno društvo Edera je še razpolagalo s celim vrtom, zdaj pa so postavili zid in polovico vrta verjetno pripisali hiši na Škuni.

Po tisti slovesnosti sem šla domov z grenkimi občutki. Čez kakšen mesec se je oglasila gospa Rossana Zagaria in me vprašala, če bi v svetoivanskem sindikalnem krožku kaj povedala o Narodnem domu, razložila zakaj, kako, čemu je nastal. Težko je odreči, še bolj, ker gre za objekt, ki so ga za skupnost zgradili naši predniki, s svojim denarjem.

Gradiva vam najbrž ni manjkalo, raziskovanju krajevnega zgodovine, ne samo gledališke, se že dolgo posvečate...

Morda predolgo, ne? V mojih raziskavah o gledališkem delovanju so bili večkrat omenjeni člani svetoivanske gledališke skupine, in sicer kot konstitutivni del stalnega gledališkega ansambla Slovenskega gledališča v Narodnem domu v Trstu. V ansamblu leta 1905 so bili na začetnih osem igralcev štirje iz svetoivanske skupine. Ta podatek se ni skladal z mojim poznavanjem te četrti, z njenim sočasnim stanjem. Ko si zastaviš vprašanje, poiščeš odgovor nanj. Kdo so bile te ta-

ko markantne osebe in kakšno je bilo okolje, v katerem so ustvarjale?

Iz želje po boljšem poznavanju kraja je leta 2007 nastal zbornik *Narodni dom pri Sv. Ivanu*, v katerem smo razni sodelavci osvetlili vsak svoj delček nekdanjega življenja v tem primestju: od družbenega in cerkvenega do gledališkega, zgodovinskega in zemljepisnega. Kot urednica zbornika sem delo usklajevala in se v določenem trenutku, ko mi preveč stvari ni bilo jasnih, posvetila časopisu *Edinost* in na mikrofilmu pregledala vse letnike od 1876 do 1928 ter zbrala naslove, ki so govorili o Sv. Ivanu. To je objavljeno v zborniku.

Vaše raziskovalno delo pa se je očitno nadaljevalo.

Kar sem pozneje brala o Sv. Ivanu, se je umeščalo v ta bogat seznam in na tej osnovi je nastajalo najprej lansko poletno branje v Primorskem dnevniku in nato zamisel, da se objavljena nadaljevanja predelajo v dolg esej o specifični tega primestja oziroma o vplivu vlemesta na prebivalstvo na obrobju. Pravzaprav gre za duh časa, za podjetnost prišlekov, ki so vedeli, da v tem mestu lahko uveljavijo svoje sposobnosti. Iz svetoivanskih zasedkov so hodili »služit« v mesto in od tam prinašali, kar je bilo koristno za domače okolje. Pretok med mestom-centrom in primestjem-periferijo je nekaj naravnega, ko začneš to razčlenjevati, pa te naravnost prevzame. V osnovi je logika: »Eden drug mu ognja damo!«, to ustvarja vez in zavezo.

Zanimivo se mi zdi, da je prišlo, ki so se naselili k Svetemu Ivanu, gnala tudi skrb za novo skupnost.

Bilo je v obdobju prebuje in v družbi so se pojavili prosvetljeni posamezniki: kdor se je uveljavil, se je zavedal, da bo boljše življenje, če se bodo emancipirali tudi njegovi bližnji. Po zaslugi uspešnežev se je uvedlo šolanje, ko so zgradili še novo cerkev, ki je osredščila zaselke, *kontrade* in *kuorte*, se je pospešeno začela graditi skupnost. Ugledni obrtniki in posestniki, duhovnik in šolski učitelji. Učitelj Ivan Piano je leta 1868 ustanovil nekaj okoliških čitalnic, tudi svetoivansko. Takrat se je začelo zavestno in organizirano delovanje. Ko je bil v 70-ih letih 19. stoletja imenovan za župniškega upravitelja Ivan Treven, ki je sodeloval s prosvetarji, je farane pripravil, da so začeli opremljati cerkev, ki je bila posvečena leta 1854.

Skozi celotno drugo polovico 19. stoletja se je, tako kot drugi predeli Trsta, tudi Sv. Ivan razvijal v sozvočju z mestom in ustvaril svojo zgodbo: od Perve merliške bratovščine do Konsumnih društev in prvega Narodnega doma. Vsaka stavba v skupni lasti je sad požrtvovalnega dela in denarnih vložkov posameznikov, ki so verjeli, da bo iz skupnega dobrega vsem boljše.

V knjigi omenjate številne posameznike, koga bi izpostavili? Vam je kdo posebno pri srcu?

Veliko zaslužnih oseb je omenjenih v knjigi, samo omenjenih, premalo ovrednotenih. Tega se dobro zavedam. Josip Godina Verdelski bi zaslužil natančno obdelavo literarnih del, prevodov, časopisnih poizkusov in založniških podvigov.

Afera med njim, Pianom in Francem Cegnarjem bi lahko navdihnila roman. Svetoivančan je recimo popolnoma pozabljeni Jakob Svetina, prvi raziskovalec podzemnih vodnih tokov, avtoriteta na tem področju ne le v Avstro-Ogrski, pač pa v Evropi. V knjigi so samo omenjene družine Vatovec, Gašperčič, Jaklič, Negode, Germek, Nadlišek in Trobec, pa bi si zaslužile monografske študije.

Se je želja, da bo nova publikacija o svetoivanskem Narodnem domu dvojezična, rodila po tistem vašem predavanju v sindikalnem krožku?

Nevedenje in nepoznavanje ni v redu. Po glavi mi je več časa rojila misel, da bi to prestavila v italijanščino, da bi imeli tudi moji someščani priložnost spoznati to stvarnost oziroma zasluge posameznikov, ki so verjeli in velikodušno vlagali v skupnost. Škoda bi bilo, da bi italijanski del Trsta še naprej ne vedel, kako se je gradilo oziroma so gradili mesto in primestje, da so bili to prosvetljeni posamezniki, da je bilo delo za skupnost častno, da se je lastna veljava izkazovala z delom in financiranjem skupnih projektov ter objektov. Za gradnjo Narodnega doma oziroma narodnih domov so se ustanavljala Konsumna društva, izdajali so delnice, delničarji so pri banki, recimo pri Tržaški posojilnici in hranilnici, najemali kredit za gradnjo in potem odplačevali najeti dolg. Nič ni bilo podarjeno. Vse so gradili sami, s svojimi sredstvi in globoko vero v razvoj skupnosti. Tako kot Slovenci so bili v tistem času organizirani tudi Italijani, vsak je imel svoja društva.

Ob tem se samo po sebi postavlja vprašanje, ali bi bili tržaški Slovenci tudi danes tega zmožni. Bomo na primer pripravljeni prispevati k obnovi Narodnega doma v Ulici Filzi?

Rada bi odgovorila pritrdilno. Toda dvomim. Kot šolnica sem se v razredu zavedala, kako pomemben je zgled. Zgledi vlečejo, so pravili nekoč. Navadili smo se na subsidiarnost, na dotok javnega denarja, kar je seveda lepo, ne zavezuje pa posameznika oziroma nalaga veliko odgovornost vodilnim predstavnikom. Tu je kleč. So nam naši predstavniki za zgled, jim zaupamo? Sama hodim po svoji poti in ne mislim skreniti z nje, toda časi in vrednote so se spremenili. Je še skupnost, o kateri govori moja knjiga?

Iz želje in nuje po boljšem poznavanju te skupnosti prihaja zdaj med bralce dvojezična knjiga z enojezičnim naslovom Dom.

Z izbiro naslova sem želela pojasniti, kaj je bil nekoč dom in kaj ta beseda pomeni. V knjigi je dvojna pripoved, ena je namenjena slovenskim bralcem, ki naj bi o naši preteklosti nekaj vedeli, druga pa italijanskim, ki jim je nekdanja svetoivanska stvarnost nepoznana. Vsekakor bo privilegirani dvojezični bralec, ker se slovenska in italijanska verzija v marsičem medsebojno dopolnjujeta. Naj omenim še, da je ta raziskava najprej nastajala ob zavesti, da bodo nadaljevanja objavljena v Primorskem dnevniku, dvojezična knjiga pa ob dogovarjanju s predstavniki Zadruge Primorski dnevnik in založbe Qudulibri. Brez dragocenih sotrudnikov bi tega dela ne napisala.

Krstna predstavitev Avtorica Bogomila Kravos, desno predsednik Zadruga Primorski dnevnik Igor Kocijančič, levo sozaložnik Simone Cuva. FOTODAMI@N

»Že sto let čakamo, da nam vrnejo našo lastnino«

Knjiga Bogomile Kravos Na Stadionu 1. maj so predstavili dvojezično publikacijo *Dom*, v kateri je avtorica spregovorila o Slovencih pri Sv. Ivanu in o tamkajšnjem Narodnem domu

Tina Sbarbaro

TRST Na Stadionu 1. maj pri Svetem Ivanu, med belo-sinjimi zidovi, oglasnimi deskami, kjer so razobešeni Borovi športni dosežki, in ob polnih policah raznovrstnih pokalov, so v soboto predstavili novo knjigo Bogomile Kravos z naslovom *Dom*. Večer je predstavljal začetek niza dogodkov ob osemdeseti obletnici tamkajšnjega društva Slavko Škamperle. Prireditev, ki je jasno in glasno poudarila pomen slovenske skupnosti v tem kraju, je prav tako izpostavila zamudo, s katero se Slovencem v Slovenem vračajo skupnostni prostori. Bolj primerne kraja za predstavitev ne bi mogli izbrati, saj se knjiga osredotoča na prisotnost slovenske skupnosti v tej četrti, ki je nekoč bila obmestje Trsta. Izstopa pa dejstvo, da knjiga o svetoivanskem Narodnem domu ni bila predstavljena v njem: »Pripraviti predstavitev knjige v kraju, za katerega sploh še nimamo datuma dejanske otvoritve, je pa kar nemogoča naloga,« je v imenu Zadruga Primorski dnevnik, ki knjigo soizdaja, povedal Igor Kocijančič.

Pričevanje o dejavni skupnosti
»V noči med 2. in 3. septembrom 1921 so fašisti prvič požgali svetoivanski Narodni dom, kar pomeni, da že več kot sto let čakamo, da nam vrnejo našo lastnino. Da se predstavitev knjige odvija prav septembra, torej ni naključje,« je poudarila avtorica Bogomila Kravos. Knjiga pa ni le zgodovinsko poročilo o izgradnji in obstoju tamkajšnjega Narodnega doma, temveč pričevanje o dejavnosti sloven-

ske skupnosti na tem ozemlju. Izpostavila je, da je vsak član skupnosti bistven konstitutivni element, saj bodisi z inernostjo bodisi z aktivnostjo nekaj prispeva. »Živela sem pri Svetem Ivanu, ko je bil Narodni dom že zapuščen, čeprav je bilo društvo še zelo aktivno,« je povedala Kravos. »Nekateri povi in dinamike pa niso bili jasni. Tako sem zbrala raziskovalno skupino in začela z minucioznim raziskovanjem.« Pred leti je nastal zbornik o Narodnem domu. Po podrobno pregledanih izdajah časopisa *Edinost* in drugih materialov pa je sedaj avtorica odkrila dodatne plasti zgodbe. Izpostavila je, da so ljudje gradili iz svojega, metaforično in ne. »Razlog za to je, da so verjeli v skupnost. Verjeti vanjo pa pomeni vanjo tudi vlagati.«

Obenem je poudarila nekdanji pomen Trsta: »Narodni dom predstavlja višek razvoja neke družbe, ki je sicer živela na obrobju vlemesta, vendar je od njega črpala nek utrip,« je še povedala Kravos. »Svetoivanci

so hodili v Trst delat, nazaj domov pa niso prinašali le kruha, ampak tudi tamkajšnjo emancipacijo in ideje.« Ob Narodnem domu je bilo še veliko kulturno-znanstvenih krogov, ki so spodbujali dejavnost skupnosti. Za vsako od njih so stali posamezniki, Svetoivanci, ki se jih pa ne spominjamo več: ne s poimenovanjem cest ne drugače. »Svetoivancin Jakob Svetina je bil recimo prvi, ki se je s plovilom spustil v Škocjanske jame in tako postal prvi v Evropi, ki mu je tak podvig uspel. Kako je pa danes obeležen v svojem kraju?« je retorično vprašala avtorica.

Zakaj bi se zahvaljevali?

Iz vsake besede predstavitev je izžarevala avtoričina zagnanost in prepričanje v svoje delo, hkrati pa tudi utemeljeno nezadovoljstvo s trenutnim stanjem pri Svetem Ivanu: več je namreč detajlov, ki se lahko zdijo na prvi pogled malenkosti, vendar vsekar sestavljajo neko skupno sliko. »Za to smo si tudi sami krivi,« je provokativno povedala Kravos, »če pa molčimo, namesto da bi protestirali.« Prav tako ne pušča dvomov avtoričin pogled na trenutno stanje svetoivanskega Narodnega doma: »Naj se vanj vseli kdorkoli, samo da stavba dela in živi.« Obenem je po njeni oceni nesprejemljivo dejstvo, da se ne poudarja, kako je bilo poslopje zgrajeno zahvaljujoč ljudem, ki so v Narodni dom vlagali svoja sredstva: »Jaz se nikakor ne mislim zahvaljevati za "vrnitev" Narodnega doma, ki je med drugim le eden od mnogih, ki so bili postavljeni,« je ob koncu še jasno povedala Bogomila Kravos.

Za bolj zavestne bralce

Knjigo sta soizdali Zadruga Primorski dnevnik ter založba Qudulibri. Simone Cuva je povedal, kako si slednja že več let prizadeva, da bi italijanskemu bralcu na vsedrjavni ravni v različnih žanri predstavila vsakdan slovenske skupnosti v Italiji. Obenem pa je pohvalil Manifest o poglobljenem branju, ki ga je Slovenija kot država v fokusu predstavila na Frankfurtškem knjižnem sejmu leta 2023. Ta se je osredotočal na idejo, da vsak bralec, ki skuša raziskati avtorjeve namige v delu, postane tudi bolj zavesten državljan. To načelo seveda velja tudi za knjigo Bogomile Kravos, ki je izšla tudi v prevodu v italijanščino. Za tega je poskrbela sama avtorica, hkrati pa imela v mislih, da mora za italijanskega bralca delo nekoliko prilagoditi, saj je več stvari, ki se Slovencem mogoče zdijo samoumevne, italijanskemu bralcu še nepoznanih.

Vsi člani Zadruga Primorski dnevnik bodo izvod knjige prejeli po pošti, je poudaril njen predsednik Igor Kocijančič: »Letos se vrsti več okroglih obletnic, med katerimi tudi Primorski dnevnik obeležuje svoje osemdeseto leto delovanja. Ta pomemben jubilej smo želeli skleniti s tremi projekti: izdajo monografske številke Mladine z naslovom Antifašizem, obnovitvijo pogodb in članskih izkaznic ter izdajo knjige *Dom*.« Obenem je poudaril pomen italijanskega prevoda knjige *Dom*: čas je, da se o teh temah ne pogovarjamo le znotraj slovenske skupnosti, ampak tudi izven nje.

Iz Trsta niso prinašali domov, k Sv. Ivanu, le kruha, temveč tudi emancipacijo in nove ideje

Začenja se selitev v Narodni dom

Sveti Ivan Odsek za zgodovino in etnografijo pri NSK bo v torek začel prenašati arhivsko gradivo v prenovljeno poslopje. Zaenkrat bo še v škatlah, kljub omejitvam pa bo na voljo vsem, ki bodo zanj zaprosili. Glede prenosa lastništva objekta na Fundacijo Narodni dom bo treba urediti še nekatere fiskalne aspekte

Sara Sternad

TRST Prve škatle z arhivskim gradivom Odseka za zgodovino in etnografijo pri NSK bodo v torek zapustile dosednji sedež v Ulici Montecchi 6 in se preselile na nov dom, v Narodni dom pri Sv. Ivanu. Dežela Furlanija – Julijska krajina je namreč izdala začasno uredbo, ki dovoljuje vstop v prostore za začetek prenosa gradiva odseka. Slednjemu je namreč konec avgusta zapadla najemniška pogodba in mora čim prej zapustiti prostore nad uredništvom Primorskega dnevnika. »Ključne smo kot fundacija od dežele pridobili 6. avgusta, čeprav se postopek prenosa lastništva dejansko še ni zaključil. Dokumentacija je sicer popolna, v teku pa so še zadnje poglobitve z davčnega vidika,« je povedal podpredsednik fundacije, odvetnik Walter Coren, ki začasno nadomešča predsednika Igorja Giacominija.

Kakor smo na straneh Primorskega dnevnika zabeležili že julija, je prenos lastništva od Dežele Furlanije – Julijske krajine na Fundacijo Narodni dom zahteval nekaj več časa od tega, kar so predvidevali. Od julija do danes so bili katastrski in zemljiškoknjižni podatki uspešno posodobljeni, zaključena je bila tudi zemljiškoknjižna parcelizacija in nared je tudi odločba o prenosu nepremičnine, za katero je zeleno luč prižgala tudi zemljiškoknjižna služba. Postopek pa bo moral še za trenutek mirovati, saj mora fundacija urediti še nekatere fiskalne aspekte, da bi bili stroški za davke ob prevzemu

Walter Coren FOTODAMJ@N

Luisa Gergolet FOTODAMJ@N

lastnine čim nižji oz. nični, je še zadnje korake obnovil Coren. »Zaradi nujne potrebe po selitvi OZE nam je dežela predčasno izročila ključne Narodnega doma, ki smo jih predali direktorici NSK Luisi Gergolet,« je ocenil Koren.

Uporabnik ne bo prikrajšan

»Že vse poletje spravljamo gradivo v škatle in pripravljeni smo na prenos, ki bo trajal nekaj tednov, saj je dragocenega gradiva res veliko,« je povedala Luisa Gergolet in napovedala, da bodo najkasneje do konca meseca vse zaključili. Škatle bo-

Narodni dom pri Sv. Ivanu Ključne stavbe je dežela zaradi nujne predčasno že izročila fundaciji, ta pa direktorici NSK Luisi Gergolet FOTODAMJ@N

do svoje mesto dobile v priteljnih prostorih stavbe Narodnega doma, na vsaki bo označena vsebina tako, da bodo kljub novim prostorom in pomanjkanju opreme uspeli ugoditi potrebam uporabnikov. »Gradivo bo namreč omejitvam navkljub dostopno vsem, ki bodo zanj zaprosili, saj želimo nadaljevati kolikor se da nemoteno s svojim delovanjem,« je dodala direktorica in uporabnike prosila za razumevanje in potrpežljivost. Elektronski naslov odsek@knjiznica.it bo ostal ves čas aktiven, je dodala.

Gradivo bo trenutno ostalo v škatlah, saj je Zavod za arhivsko dediščino tačas dovolil le njegov prenos, je potrdila direktorica, ki bo morala potem vnovič zaprositi za dovoljenje za postavitev gradiva na police, pri čemer bo treba predložiti tudi opis arhiva in fonda. »Naše gradivo je zaščiteno, saj ima veliko zgodovinsko in arhivsko vrednost, pa ne le za našo skupnost. Prostori morajo biti posledično ustrezni,« je potrdila in dodala, da so uspešno – suho – prestali tudi zadnje neurje. Dežela bo v kratkem poskrbela še nekaj

dodatnih naprav za odpravljanje vlage, tako da bo gradivo še bolj varno.

Vsebinski program

Po prenosu lastništva bo na vrsti še podpis pogodbe s fundacijo za brezplačno uporabo prostorov, ki jo dejansko že snujejo. »Potem bomo lahko začeli s Slorijem snovati tudi vsebinski program,« je povedala Luisa Gergolet in napovedala, da so s 1. septembrom s polnim delovnim časom zaposlili novo knjižničarko, ki bo okrepila kader v Mladinskem oddelku, da bo v novih prostorih

lahko odprt tudi osem ali devet ur dnevno. »Čakajo jo izobraževanje, tečaji, pridobitev licenc in dovoljenj za operiranje v Cobissu, smo pa zelo veseli. Z novim letom bomo dobili še eno pomoč, se pravi še eno knjižničarko s polovičnim delovnim časom. Za nas sta obe velika pridobitve, ki omogoča odprtje oddelka od 9. do 18. ure, saj bodo v njem zaposlene tri osebe.« Prve obiske bi lahko v novih prostorih dočkali spomladi, je ugibala, saj bo treba najprej osvežiti vsa naročila za opremo po meri, ki mirujejo že dve leti.